

לבנינה של הערה

שיחות שנמסרו בבית המדרש על ידי ראש הישיבה הרב ברוך וידר שליט"א

שיחה תיט
ל בשבט תשפ"ב
פרשת "תרומה"

פְּתִיבָם עַל לִוְיָ לְבָדִי

חשיבות כתיבת חידושי תורה

זהו חידוש גדול ופשוט, המופיע כבר ב'מסילת ישרים'. בעוסקו במידת הזריזות אומר ה'מסילת ישרים' דבר חשוב מאוד: טבע האדם הוא שהחומריות מושכת אותו למטה, אולם "מי שמרגיש עצמו

במעשה המצוה כמו שהוא ממנהר תנועתו החיצונה, כן הנה הוא גורם שתבער בו תנועתו הפנימית כמו כן, והחשק והחפץ יתגבר בו וילך. אך אם יתנהג בכבודות בתנועת איבריו, גם תנועת רוחו תשקע ותכבה. וזה דבר שהנסיון יעידהו"¹. בהמשך הוא מסכם זאת במילים קצרות: "כי התנועה החיצונה מעוררת הפנימית".

הרמח"ל מצביע על כך שיותר קשה לאדם להניע בתוכו תהליך פנימי מאשר תהליך פנימי: "ובודאי שיותר מסורה בידו היא החיצונה מהפנימית". יותר קשה לעורר את הפנימיות, בלימוד ובמחשבה, כנגד הטבע העצל. לעומת זאת, את החיצוניות קל יותר לעורר, למרות שגם לשם כך יש לגייס כוחות, שהלוא קשה

אנו מצויים בראש החודש עליו נאמר¹: "משנכנס אדר מרבין בשמחה". חז"ל הסבירו את הפסוק²: "לִיהוּדִים הִיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה" - "אורה זו תורה"³.

"הרי זה זריז ונשכר"

כאשר התפללנו הבוקר את תפילת ההלל שמתי לב לדבר נפלא. פעמים רבות קשה להתחיל לרקוד, משום שלעיתים מכביד על האדם לעשות פעולות הדורשות מאמץ אנרגטי או מסיבות אחרות. כדי לרקוד או כדי לרוץ יש צורך בהתלהטות פנימית. אמנם, אם אדם יתחיל לרקוד או לרוץ, משום שהושפע מן החוץ או מתוך החלטה

אישית, דבר זה עצמו יוליד בקרבו התלהטות פנימית. נוכתי בזאת הבוקר - כאשר התחילו לרקוד אט אט התלבתה בציבור, וגם בתוכי, התלהטות פנימית שקרנה החוצה.

¹ תענית, דף כט, עמוד א
² אסתר, פרק ח, פסוק טז
³ מגילה, דף טז, עמוד ב

במקומות רבים בכתביו מעורר הרב זצ”ל על חשיבות הכתיבה. את אחת מאגרותיו⁶ הוא כתב כ”מכתב גלוי לכבוד אחינו הצעירים האהובים תופשי התורה היושבים על אדמת הקודש” – הרב פונה אלינו. נדמיין שהרב זצ”ל עומד לפנינו ומדבר אלינו ממש. באגרת זו הרב זועק על המצב הרוחני השפל בעם והוא כותב שהתשובה לכך היא לימודי הנשמה, לימודי אמונה, שבהם טמון המפתח לצמיחתו הרוחנית של אדם. מכיוון שבדורו היה מעמד חשוב מאוד לספרות הטמאה, הוא טוען שהכלי לצמיחה ולהשפעה הוא העט. ייתכן שבמושגים של היום נאמר: המקלדת או המדיה.

כך הוא מתאר את המציאות: **”העט כבש לו את העולם, הוא רודה במחשבות, ברגשי הלב, וגם במעשים. בבטחה הוא עושה דרכו, חיצים שונים ומדקרות חרב במנוחה הוא שולח”**. כאשר אדם קורא ספר תוכנו חודר לליבו כעין חיצים. לפיכך, הוא דורש מאיתנו להתנער ו”לרכוש לנו את העט, לבצר לנו מעמד בריא בספרות קבועה והגונה ותמידית... באופן שנוכל באמת לקדש שם שמיים”. זהו המענה לכל בעיות הכפירה, הנובעות מהספרות. זהו **”עֵת לַעֲשׂוֹת לָהּ”**!

באגרתו לבנו יחידו, הרב צבי יהודה זצ”ל, הוא כותב לו עד כמה חשוב לסכם את הדברים בלימוד גמרא רש”י ותוספות ועל ידי כך לברר את הסוגיה⁸: **”התחזק בני יקירי... ומה טוב אם תתרגל להניח על הכתב את תמצית הסוגיא וחילוקי שיטותיה אפילו בלא חידוש”**.

מניסיוני יכול אני להעיד עד כמה הדבר מועיל. פעמים רבות אני מייעץ ללומדי ‘הכולל’ לכתוב ולסכם לעצמם את הדברים. כאשר אדם כותב הוא אינו יכול לרמות את עצמו. אם הוא מעוניין לכתוב את דברי התוספות הוא מוכרח להבין אותם. כאשר אדם לומד לעצמו הוא יכול להבין “בערך”, אולם כשעליו לציין את שיטת תוספות או הרמב”ם העולה מהתירוץ הזה, הוא יצטרך לחשוב מעט במטרה לנסח זאת במילים קצרות. לכן המדד למידת ההבנה שלו יהיה באמצעות הכתיבה. ממילא, הכתיבה אף תסייע לו לחדד את הבנתו בעניין זה.

”לצאת מאזור הנוחות”. **”אך אם ישתמש ממה שבידו, יקנה גם מה שאינו בידו בהמשך, כי תיוולד בו השמחה הפנימית והחפץ והחמדה מכח מה שהוא מתלהט בתנועתו ברצון”**. בזה שהוא יניע את עצמו תיווצר בתוכו האנרגיה הפנימית הדרושה לכך.

אם נתבונן במציאות החומרית שסביבנו, נבחין שעיקרון זה קיים גם ביחס לנסיעה באופניים, ברכב או במטוס. כשאדם ייסע בירידה הוא יניע את האופניים לצורך הירידה ויוציא את האנרגיה. על ידי כך האופניים יצברו יותר אנרגיה ותנועתם תהיה יותר מהירה גם בעלייה שאחריה.

”כְּתַב לְךָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה”

הדברים מכוונים ביחס לנושא הכתיבה. אחת היצירות האנושיות החשובות ביותר היא הכתיבה. ב’מחזור ויטרי’⁵ מובא דבר מעניין. הוא מספר שבזמן בעלי התוספות היה מנהג להניח קולמוס ביד התינוק הנימול, כסגולה לכך שבבגרותו הוא יידע לכתוב חידושי תורה.

בנוסף, מחקרים גילו שכתבה ביד מחדדת את הזיכרון באופן משמעותי. זוהי עצה היכולה לסייע לאנשים רבים המתלוננים על כך שלהם הם לומדים ולא זוכרים. בעולם המערבי רבים מאיתנו מבלים זמן רב בצפייה באופן פסיבי במסכים, לכן ככל שאדם צעיר יותר סביר להניח שהוא פחות יהיה רגיל לקרוא ספרים, ואף אם יקרא שכיח שיעדיף לראות משהו יותר מצויר וויזואלי, בפרט אם הוא ילד. (בעומק העניין ודאי תופעה זו קשורה לחזרת הנבואה ולחידוש הדמיון, אולם כעת אנו עוסקים בצל ובחיסרון שבדברים ולא באור החבוי בתוכם). כתוצאה מכך פחות נוהגים לכתוב, משום שמידת העצלות הולכת ומתחזקת, בהתאם לטבע האנושי. פסיביות זו גורמת להשמנה, שהיא גרועה התמותה המוביל כיום בעולם המודרני.

”כְּתַב זֹאת זְכָרוֹן בְּסֵפֶר”

⁵ סימן תקז: “ומנהג לאחר המילה לזמן קרוב שירצו יאספו עשרה, ויקחו חומש והקטן בעריסה מלובש כיום המילה בתפארת, ונותנין הספר עליו ואומר: ‘קיים זה מה שכתוב בזה’. ואומר ‘ויתן לך’ וכל פסוקי הברכות עד ‘ואז תשכיל’. וקסת וקולמוס נותנין בידו כדי שיזכה להיות סופר מהיר בתורת ה”.

⁶ אגרות הראיה, חלק א, אגרת כז
⁷ תהלים, פרק קט, פסוק קכו
⁸ אגרות הראיה, חלק ד, אגרת א”ד

אני חש היום מעין ההרגשה שהרב זצ"ל מתאר בפתיחת האגרת שקראנו לעיל: **"הנני כותב לא מפני שיש בי כוח לכתוב, אלא מפני שכבר אין בי כוח לידום"**. לא ניתן לשתוק על הדבר הזה, חייבים לבצע שינוי בתוכנו. כתבו! סכמו!

הבוקר ראיתי את אחד מתלמידי הישיבה לומד 'כוזרי' וכותב לעצמו הערות בצד הספר. כמה שמחתי! קנו ספרים, כתבו בהם - זה יישאר לכם לדורות! זהו הרגל כל כך משמעותי!

אנו שואפים לגדל בישיבה אנשים גדולים, בעלי כשרונות, בעלי ידע, ובעיקר בעלי יכולת עמל. עניינה המרכזי של ישיבה הוא לרכוש את היכולת להתאמץ, הנוגדת כל כך את הרוח שאנו רגילים אליה מהעולם הסובב אותנו. בישיבה מחנכים להתאמץ ולעמול באופן מחשבתי על מנת להבין את דברי הראשונים והאחרונים. **כל הברכות שבעולם מצויות בעמל התורה. כלי גדול בעמל זה הוא הכתיבה**. אין שום ספק שאם אדם יחליט, אפילו באופן חיצוני, שהוא ילמד שעה אחר שעה, שורה אחר שורה, דף אחר דף, מתוך עמל אישי - הוא יאהב את הגמרא אהבת נפש ולא ימצא בעולם דבר שיאהב יותר ממנה. כל שכן אם הוא יכתוב ויסכם.

לפיכך אני קורא לכל השומעים והצופים: **כתבו! צרו!** הכתיבה תוציא את הכוחות לפועל ותגרום להתלהטות הנפש, ללמוד עוד ולדעת עוד, לחדד את ההבנה ותוביל לזיכרון ולידיעת התורה.

לאור זאת, ברצוני להכריז על מבצע במטרה לעודד את הכתיבה התורנית ברמה גבוהה של עמל וחידושי תורה. נצא כעת במהלך בו תכתבו ותגישו חיבורים תורניים ברמה גבוהה, מתוך בירור והעמקה. בסיום המבצע יחולקו בעזרת ה' פרסים יקרי ערך על מנת לעודד וליצר לנו מנוע חיצוני לכתוב וליצור. כאשר רוצים דבר טוב הקב"ה עוזר ו"מסייעין בידו", ולעומת זאת כאשר אדם רוצה דבר לא טוב רק מאפשרים לו לעשות כך. בעזרת ה', תהיה לנו סייעתא דשמיא ונראה מאמרים מעולים, גבוהים ועמוקים, וכתוצאה מכך בעזרת ה' נגדל כולנו.

אני זוכר שבצעירותי מו"ר הרב נבנצל, שיהיה בריא לאורך ימים ושנים טובות, דיבר עימנו על חשיבות הכתיבה ועל כך שהיא שקולה כשבע חזרות. הוא ציטט את דברי המהרש"א במסכת הנלמדת בשנה זו בבא בתרא⁹: **"עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא מכתובת יד, אשר על כן נקראו החכמים 'סופרים'"** משום שהם כותבים. דומני שדברים השתנו כיום בתחום זה ועלינו לתת את הדעת על כך.

"ועל לבם אכתבנה"

מו"ר הרב הדרי זצ"ל היה חוזר על האמרה: "עוד קלסר ועוד קלסר" - כתוב! אתה שומע שיעור גמרא? כתוב! אתה שומע שיעור ב'כוזרי' או בתנ"ך? כתוב!

המונע אותנו מכך היא העצלות, בגינה אנו מתרצים לעצמנו תירוצים שונים, למשל שאיננו מסוגלים להתרכז ולכתוב גם יחד. אדרבה, עלינו להתאמץ ולכתוב, כפי שציטטתי בתחילה את דברי ה'מסילת ישרים' **"כי התנועה החיצונית מעוררת הפנימית"**. גם אם לא תצליח לכתוב את הכל לפחות כתוב שמונים אחוז, גם אם לא תבין בדיוק סדר את הדברים אחר כך אם תרצה באמת להבין. זהו דבר משמעותי ביותר. כך במשך הזמן אדם יצבור קלסרים על קלסרים ויוכל לחזור. עיקר התועלת מהכתיבה היא שבכך הוא פיתח את יכולותיו ואת ידיעת התורה שלו.

אם נסתכל כעת באולם זה לא נראה אחד שכותב. כולם אכן מקשיבים, אולם הלוא המחשבה מתרוצצת, ולכן ייתכן שלמרות שמישהו יושב פה אבל ברוחו הוא מצוי ברגע זה במקום אחר לחלוטין. **"האדם חפשי בדמיונו ואסור במושכלו, דמיונו מוליכו שובב בדרך לב רצונו"**, כתב רבי ישראל מסלנט ב'אגרת המוסר' המפורסמת שלו. לעומת זאת, הכתיבה ממקמת את האדם וממקדת אותו. הלוא כל כך קשה להתמקד בדורנו, כשסביבנו מסיחי דעת רבים כל כך. פעמים רבות אני מתבונן בעניין זה וחושב כיצד ניתן להתגבר על כך. ישנן מערכות חינוך המחנכות את הילדים כבר בגיל צעיר, לכתוב, לסכם ולהגיש עבודות. זאת במטרה שלא רק כשאדם יגיע ללימודים אקדמיים ויצטרך לכתוב עבודה סמינריונית יהיה עליו לקנות את יכולת זו. הרגל זה מגדל את הילד, מגדל את האדם.

⁹ חידושי אגדות, דף י, עמוד ב ד"ה שהיו

